

Марина Гудзь, кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри менеджменту та правового
забезпечення господарської діяльності

Бердянського державного педагогічного університету

СОЦІАЛЬНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ КУРОРТНИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті досліджується соціальний ресурс розвитку курортних регіонів, зокрема розвиток санаторно-курортної та оздоровчої галузей.

Вступ. Ресурсне забезпечення розвитку регіональної економіки передбачає використання в необхідних обсягах, у необхідних місцях та в необхідний час, окрім класичних факторів розвитку – матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, ще й активів територіального розвитку, під якими слід розуміти ресурси території, що їх місцеві органи влади здатні долучити до процесу розвитку міста.

Не виняток і галузеві та виробничо-територіальні комплекси щодо активізації соціальних факторів розвитку, зокрема туристично-рекреаційної економіки. Санаторно-курортна та туристична галузь набуває дедалі більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери міста Бердянськ. Пріоритетний напрямок розвитку в'їзного та внутрішнього туризму є важливим чинником підвищення якості життя у місті, створення додаткових робочих місць, поповнення дохідної частини місцевих бюджетів.

В економічній літературі охарактеризовані різні підходи до визначення суті та структури соціального ресурсу території. Переважна більшість дослідників ототожнюють поняття людського та соціального розвитку, що не можна визнати коректним. Факторний підхід до виробництва та відтворення продукту під людським чинником визначає фізичну та інтелектуальну здатність людини до праці, до виконання виробничих функцій у процесі праці. Натомість, соціальний ресурс – інтегрована нематеріальна діяльність окремих суспільних груп, страт, здатних впливати на розвиток територіально-виробничих процесів та формування соціально-економічного середовища міст та поселень у формі колективних рішень, громадських груп дій, організації тощо.

Постановка завдання. За даними Світового банку, експериментальні оцінки накопиченого в

світі людського, природного та фізичного капіталу національного багатства складають відповідно 64 %, 20 %, 16 % [6].

Метою даної статті є визначення підходів щодо реалізації потенціалу соціального ресурсу розвитку курортних регіонів. Розвиток санаторно-курортної та оздоровчої галузі істотно впливає на такі сектори економіки як транспорт, торгівля, зв'язок, виробництво товарів широкого вжитку і є одним із перспективних напрямів структурної перебудови економіки, тобто має мультиплікативний ефект. У свою чергу важливими факторами розвитку курортно-рекреаційної та туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал міста Бердянська.

Результати. Нині на території Бердянська розташовано 8 санаторіїв, 45 баз відпочинку, пансіонатів та 17 дитячих і спортивно-оздоровчих закладів, що одночасно можуть обслуговувати до 15 тис. осіб. Туристичні послуги надають також 22 суб'єкти підприємницької діяльності. Динаміка оздоровлення мешканців та гостей міста по роках складає від 50 тис. у 1999 р. до 500 тис. у 2006 р. За останні роки збільшується консолідований обсяг послуг, збільшуються надходження до місцевого бюджету, особливо в курортний сезон (табл.1).

Таблиця № 1

Динаміка надходжень у загальний фонд Бердянського міського бюджету за період курортного сезону, тис. грн.

місяці	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.
травень	718,5	1727,3	2516,5	2733,0	2942,2
червень	1868,2	2095,9	2498,9	2695,2	3271,5
липень	1874,6	2498,0	3639,7	3188,6	3498,7
серпень	2282,4	3167,1	2902,3	3347,6	3187,5
вересень	1698,5	2352,6	2181,3	3082,5	3391,9
Разом	8442,2	11840,9	13738,7	15046,9	16291,9

Водночас подальший розвиток міста-курорту для сімейного відпочинку та туризму, як визначено

СОЦІАЛЬНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ КУРОРТНИХ ТЕРИТОРІЙ

в плані стратегічного розвитку міста Бердянськ на період 2002 – 2010 рр., гальмується наступними чинниками:

- відсутністю цілісної системи державного управління туризмом в області;
- підпорядкованістю закладів розміщення туристів, санаторно-курортних та оздоровчих закладів, що надають туристичні послуги, різним міністерствам, відомствам, акціонерним товариствам;
- недосконалістю нормативно-правової бази;
- недостатністю методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва туристичної галузі з боку держави;
- повільними темпами зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази санаторно-курортних та оздоровчих закладів;
- невідповідністю переважної більшості санаторно-курортних та оздоровчих закладів міжнародним стандартам;
- малою кількістю підприємств готельного господарства;
- незбалансованістю соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідністю їх збереження;
- недосконалістю туристичної інфраструктури;
- відсутністю інноваційних проєктів та наукових досліджень з питань розвитку перспективних видів туризму;
- недостатнім рівнем якості обслуговування туристів у закладах харчування;
- недостатньою забезпеченістю туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами;
- недостатністю рівня розвитку інформаційної інфраструктури;
- браком коштів для комплексу рекламних заходів щодо просування туристичного продукту Бердянська на міжнародний туристичний ринок.

Тобто актуальною постає розробка та прийняття програми розвитку курортно-рекреаційної зони і туризму в місті Бердянськ на перспективу. Програма має стимулювати ефективне використання наявних рекреаційних ресурсів міста, підвищити рівень міжгалузевого співробітництва, стимулювати розвиток ринкових відносин у туристичній сфері, визначити перспективи подальшого розвитку курортно-рекреаційного комплексу на основі аналізу його сучасного стану.

Основною метою програми є ефективне використання курортно-рекреаційної зони, створення конкурентоспроможного на міжнародному ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити лікувальні,

туристичні потреби населення України та інших держав, забезпечення на цій основі розвитку курортно-рекреаційної зони за умови збереження екологічної рівноваги та культурної спадщини [5].

Основними завданнями програми є:

- забезпечення місцевої підтримки санаторно-курортної та оздоровчої галузі, залучення до її розвитку підприємств різних форм власності, а також територіальної громади, підвищення її частки в загальному обсязі виробництва міста;
 - стимулювання розвитку інфраструктури санаторно-курортних та оздоровчих закладів із залученням підприємств, іноземних та вітчизняних інвесторів;
 - забезпечення підвищення ефективності використання рекреаційних та лікувальних ресурсів з урахуванням необхідності охорони навколишнього середовища, пам'яток історії, культури;
 - освоєння нових курортно-рекреаційних зон та територій, що мають туристичний потенціал;
 - стимулювання розвитку перспективних тематичних напрямів туризму, зокрема: культурно-пізнавального, рибальського, кінного, яхтового, зеленого та інших;
 - підвищення рівня життя громадян і створення додаткових робочих місць;
 - збільшення частки очікування доходів від туристичної галузі у міському бюджеті;
 - підвищення іміджу Бердянська, отримання статусу міста-курорту державного значення.
- З метою досягнення основних цілей Програмою визначені основні напрямки розвитку курортно-рекреаційного комплексу та туризму в місті:
- удосконалення системи управління галуззю;
 - поліпшення матеріальної та лікувальної бази, інфраструктури туризму;
 - підвищення якості і розширення асортименту послуг;
 - поліпшення транспортного забезпечення;
 - підвищення ефективності використання природних, лікувальних та рекреаційних ресурсів, об'єктів культурної спадщини;
 - інформаційне та рекламне забезпечення;
 - проведення ефективної інноваційної та інвестиційної діяльності;
 - поліпшення кадрового забезпечення.
- Стратегічною метою такої політики є створення конкурентоспроможного на світовому ринку курортного комплексу, здатного забезпечити ефективне відтворення трудових ресурсів та генофонду української нації.
- Як справедливо зазначають провідні фахівці-менеджери галузі, основним завданням тут є, по-

СОЦІАЛЬНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ КУРОРТНИХ ТЕРИТОРІЙ

перше, створення ефективних механізмів надходження в галузь додаткових коштів, зокрема заохочення інвестицій. По-друге, впровадження механізмів державного контролю за використанням природних курортних ресурсів. По-третє, підвищення ефективності господарювання курортних закладів, сприяння формуванню ринку санаторно-курортних послуг. По-четверте, подолання недостатньої інформованості вітчизняних та іноземних громадян про курортно-рекреаційні можливості України, просування санаторно-курортних послуг на внутрішньому та міжнародному ринках [4].

Активи територіального розвитку – це матеріальні і нематеріальні фактори та сили, які належать територіальній громаді, визначаються самою громадою і впливають на прискорення чи гальмування соціально-економічного розвитку міст чи поселень. До найбільш вагомих територіальних ресурсів, які знайшли своє відображення у кращих вітчизняних майстернях муніципального менеджменту, належать муніципальні активи, соціальні та управлінські ресурси, соціально-організаційні ресурси розвитку території, нормативно-правові (законодавство локальної дії, статутне право).

До муніципальних активів належать переважно матеріально-фінансові фактори розвитку: міський бюджет та основні фонди комунальних підприємств, цінні папери та кадастрова оцінка земельних, лісових, водних ресурсів, майно громади, активи спеціалізованих фондів.

Соціальні та управлінські ресурси території – це інтелектуальний потенціал мешканців і їхня кваліфікація. Носіями і організаторами самостійних проектних ідей щодо розвитку міста виступають керівники органів державної влади та місцевого самоврядування, керівники муніципальних установ, місцеві підприємці та їх асоціації, регіональна та локальна еліта, до якої нормативно можуть бути віднесені лідери громадських організацій та муніципальний актив, наукові працівники, відставні вищі керівники муніципальної адміністрації. Разом з тим, справедливо зазначається у літературі, що інформаційний ресурс території виникає у процесі спільного створення, обговорення і організації програм розвитку, а не в геоінформаційних системах, генеральних чи стратегічних планах розвитку [1, 54].

Резерв соціального ресурсу розвитку території – громадські організації та наукові центри. Враховуючи те, що місцева влада залишається в Україні занадто заполітизованою та недостатньо професійною, громадський сектор суспільного

життя усе більш активно виступає генератором ідей, силою, здатною впроваджувати зміни на локальному рівні – від помешкання до вулиці, мікрорайону, міста – не лише у питаннях благоустрою території, й у реальному управлінні територіальним розвитком.

Так, діяльність ресурсного центру “Північне Приазов’я” та лабораторії з вивчення проблем приморського міста ІСПД НАН України [3] дозволило протягом 1993 – 2003 рр. провести понад 20 репрезентативних соціологічних та маркетингових досліджень у м. Бердянськ, що були покладені в основу розробки Плану стратегічного розвитку міста на період до 2015 року; діяльність Асоціації “Європейський шлях” [2] дозволила вперше в Україні разом із мерією міста успішно запровадити інноваційні управлінські технології – міжнародну систему управління якістю ISO 9001:2000 на муніципальні послуги міськвиконкому.

Такі ділянки роботи громадських організацій, як сприяння встановленню побратимства територіальних громад різних країн, об’єднання молодіжних організацій з метою проведення освітніх акцій, інформаційних заходів, акцій з благоустрою, прибирання від сміття перлини Північного Приазов’я – Бердянської коси та інші заходи, які проводить організація, змінюють психологію управлінців та мешканців територіальної громади, сприяють активізації діяльнісного ресурсу, соціального креативу на позитивні зміни, підвищення привабливості території, зростанню культури міського соціуму курортного міста, формують відчуття патріотизму у мешканців тощо. Специфіка цих позаекономічних факторів та сил полягає у тому, що вони здатні впливати на економіку міста як прямим, так і непрямим чином.

Висновки. Повноцінне використання соціального ресурсу можливе в поєднанні соціально-організаційних факторів. Соціально-організаційні фактори територіального розвитку – організаційна структура, організаційна культура, розробка функціональних процедур, організація процесів – органів місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення теж величезний за своїм потенціалом ресурс, який мало досліджений в літературі. Його практичне використання потребує встановлення демократичних свобод та верховенства права, розвитком самоврядування на принципах розмежування функцій державного управління, державної власності і самоврядування та власності самоврядних громад як основи їх самодостатнього розвитку.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

1. Бойко-Бойчук О. В Стратегії розвитку міст України. – К.: Вид-во “Пульсари”. – 2002. – 156 с.
2. Діяльність. Через якість – до партнерства // www.euroway.berdyansk.net.
3. Маркетингові і соціологічні дослідження // www.center.berdyansk.net.
4. Омецинський Б. Над чим працює державний департамент з питань діяльності курортів при МОЗ України // Урядовий кур'єр. 2002. – № 89. – 18 травня.
5. Програма розвитку курортно-рекреаційної зони і туризму в місті Бердянську до 2010 року // Рішення виконавчого комітету Бердянської міської ради № 617 від 6 листопада 2003 року “Про затвердження Програми розвитку курортно-рекреаційної зони і туризму в місті Бердянську до 2010 року” (рукопис).
6. Expanding the Measure of Wealth, Washington: World Bank, 1997. P.154. C.110.

Олена Котикова, кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри економіки сільського господарства
Миколаївського державного аграрного університету

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

У статті розглянуто необхідність створення наукової системи сталого розвитку землекористування, проведено критичне осмислення, узагальнення та систематизацію існуючого досвіду. В результаті дослідження зроблено висновки про необхідність коригування існуючої системи показників оцінки сталості розвитку за блоками та необхідність подальших теоретичних досліджень щодо удосконалення системи для використання її на мікрорівні.

Постановка проблеми. За минулі роки в системі землекористування нашої країни визначилися такі тенденції: перебудова системи землекористування призвела до зниження ефективності сільськогосподарського виробництва, погіршення використання землі як основного засобу виробництва; продовжує погіршуватися екологічна ситуація при землекористуванні – знижується родючість ґрунту, погіршується його екологічний стан, деградують водні джерела, зростає забруднення атмосферного повітря через збільшення викидів автомобільним транспортом; знижується і до того низький за часів радянської влади рівень життя сільських жителів, турбота про людину праці на селі поки що носить декларативний характер, різко погіршилась демографічна ситуація на селі, смертність перевищує народжуваність, кількість сільського населення зменшується [6, 6].

Усе це свідчить, що в нинішніх умовах розв'язання проблем, у галузі землекористування неможливе без переходу до моделі сталого розвитку. Відповідно до принципів Ріо-де-Жанейрської конференції слід розробити науково-обґрунтовану систему сталого розвитку для кожної галузі народного господарства, зокрема і для землекористування.

Розробка будь-якої наукової системи вимагає визначення тенденцій її розвитку, закономірностей, що відображають причинно-наслідковий зв'язок між явищами, характеризують перебіг певних процесів у суспільстві або природі, наукових принципів побудови системи та показників, за допомогою яких можна визначити рівень її функціонування [6, 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку наукових основ комплексної оцінки сталого розвитку землекористування внесли провідні вітчизняні вчені, а саме: А.Г. Тихонов, О.М. Царенко, Н.В. Гребенюк, О.В. Тихоненко, В.П. Феденко та ін.

Мета статті. Разом із тим єдиної системи показників для здійснення спостереження за розвитком землекористування, визначення рівня його сталості та індикації цього процесу в часі досі не існує. Виходячи з цього, важливим є критичне осмислення, узагальнення та систематизація існуючого досвіду з метою подальшого розвитку теоретичних досліджень проблеми.

Виклад основного матеріалу. Визначення сталого розвитку і сталості включає дві визначальні ідеї:

- 1) задоволення потреб, зокрема першочергових,